

27/08/2022

Ακριβής προσδιορισμός της ημερομηνίας του μαρτυρικού τέλους του Αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης

/ [Ιστορία - Εθνικά Θέματα](#)



- Αθανασίου Μπιλιανού, Εκπαιδευτικού

Τὸ τέλος τοῦ καλοκαιριοῦ συνοδεύεται κάθε χρόνο ἀπὸ μιὰ τραγικὴ ἐπέτειο στὴν ἱστορία τοῦ Νεότερου Ἑλληνισμοῦ. Πρόκειται γιὰ τὴ Μικρασιατικὴ Καταστροφὴ, ἡ τελευταία πράξη τῆς ὁποίας ἔλαβε χώρα στὴ Σμύρνη μὲ τὴν πυρπόληση τῆς φημισμένης μικρασιατικῆς μητρόπολης (31-8-1922). Ἀναμφίβολα, πρόκειται γιὰ τὴ μεγαλύτερη τραγωδία τοῦ Ἑλληνισμοῦ μετὰ τὴν Ἄλωση τῆς Κωνσταντινούπολης, ποὺ συνοδεύτηκε ἀπὸ τὸν μαρτυρικὸ θάνατο χιλιάδων Ἑλλήνων στὴν ἀπέναντι πλευρὰ τοῦ Αἰγαίου καὶ τὸν ξεριζωμὸ ἑκατοντάδων χιλιάδων ἀκόμα ὁμογενῶν, οἱ ὁποῖοι ἀναγκάστηκαν νὰ ἐγκαταλείψουν βιαίως τὶς πατρογονικὲς τους ἐστίες καὶ νὰ καταφύγουν ὡς ἐξαθλιωμένοι πρόσφυγες στὴν Ἑλλάδα. Στὴν ἀνθρωπιστικὴ αὐτὴ τραγωδία συμπεριλαμβάνεται ἡ καταστροφὴ σπουδαίων κέντρων τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὴ Μικρὰ Ἀσία, μὲ πιὸ χαρακτηριστικὸ παράδειγμα τὴν ὁλοκληρωτικὴ καταστροφὴ καὶ ἐρήμωση τῆς ἰωνικῆς πρωτεύουσας.

Στὰ ἐπιφανῆ καὶ ἰδιαίτερα προβεβλημένα θύματα τῆς Μικρασιατικῆς Καταστροφῆς ἀνήκει καὶ ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος Καλαφάτης (1867-1922). Ὁ νέος ἱερομάρτυρας τῆς Ἐκκλησίας ὑπῆρξε μιὰ ἐξέχουσα καὶ χαρισματικὴ προσωπικότητα τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Ἄν καὶ ἔζησε ὅλα τὰ χρόνια τῆς ζωῆς του ἐκτὸς Ἑλλάδας, ἀναδείχθηκε σὲ μιὰ φλογερὴ φυσιογνωμία τοῦ Ἑλληνισμοῦ ποὺ ζοῦσε στὰ ἐδάφη τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Ὁ **Χρυσόστομος Σμύρνης** γεννήθηκε καὶ μεγάλωσε στὴν Τρίγλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, σπούδασε καὶ ἀνδρώθηκε πνευματικὰ στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, ὑπηρέτησε στὴν Πατριαρχικὴ Αὐλὴ τῆς Κωνσταντινούπολης ὡς Μέγας Πρωτοσύγκελλος, ἐνῶ λίγο ἀργότερα χρημάτισε Μητροπολίτης Δράμας καὶ ἔπειτα Μητροπολίτης Σμύρνης.



Για τὸ ἥρωικὸ τέλος τοῦ αἰοίδιμου ιεράρχου τῆς Ἰωνίας ἔχουν διατυπωθεῖ πολλὲς μαρτυρίες Ἑλλήνων καὶ ξένων, οἱ ὁποῖες συγκλίνουν στὸ ὅτι ὁ ιεράρχης παραδόθηκε στὸν τουρκικὸ ὄχλο καὶ κατακρεουργήθηκε.

Στὶς περισσότερες ὁμῶς μελέτες καὶ τὰ ἀφιερῶματα γιὰ τὸν Μητροπολίτη Σμύρνης ἀναφέρεται ὡς ἡμέρα τοῦ μαρτυρίου του ἡ 27η Αὐγούστου 1922 (παλαιὸ ἡμερολόγιο). Αὐτό, ὡστόσο, δὲν φαίνεται νὰ εἶναι σωστό, καθὼς ἡ ἔρευνα ἔχει ἀνασύρει ἀπὸ τὴ λήθη τρεῖς τουλάχιστον μαρτυρίες ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς, οἱ ὁποῖοι ἐπιβεβαιώνουν πὼς ὁ Χρυσόστομος ἐτελειώθη τὴν Κυριακὴ 28 Αὐγούστου 1922.

Ἡ **πρῶτη μαρτυρία** προέρχεται ἀπὸ τὸν πολεμικὸ ἀνταποκριτὴ Κώστα Μισαηλίδη (1883-1955), ὁ ὁποῖος τὸ 1925, τρία μόλις χρόνια μετὰ τὴ μικρασιατικὴ τραγωδία, δημοσίευσε μελέτη, στὴν ὁποία περιέγραφε σκηνὲς ἀπὸ τὶς τελευταῖες ἡμέρες τῆς Σμύρνης πρὶν ἀπὸ τὴν Καταστροφὴ. Μεταξὺ ἄλλων ὁ Μισαηλίδης ἔδωσε συγκλονιστικὲς πληροφορίες γιὰ τὸ βασανιστικὸ τέλος τοῦ ιεράρχου, χωρὶς βεβαίως νὰ ἦταν ὁ ἴδιος παρὼν στὸ μαρτύριο τοῦ ἁγίου.

«Λίγο πρὶν τὸ μεσημέρι τῆς Κυριακῆς [28 Αὐγούστου], ἔβγαλαν τὸ Μητροπολίτη

ἀπὸ τὸ φρουραρχεῖο.

– «Νὰ οἱ δικαστές σου καὶ οἱ τζελάτηδές σου (δήμιοι)», τοῦ εἶπεν ὁ φρούραρχος συνταγματάρχης Σαλῆχ Ζακῆμ Ἐφέντης καὶ τὸν παρέδωσε στὸν μαινόμενον ὄχλο (1500 Τοῦρκοι) ποὺ ἀποβραδὶς ξημερώθηκε ἐκεῖ – βαλμένος ἀπὸ τὸν Νουρεντὶν – νὰ τὸν προσμένῃ.

«Ὁ Νουρεντὶν ἀπευθύνθηκε στὸ πλῆθος, λέγοντάς τους:

– «Ἄν καλὸ σᾶς ἔκανε τοῦτος νὰ τοῦ τὸ ἀνταποδώσετε. Ἄν κακὸ σᾶς ἔκανε, κάντε του καὶ ἐσεῖς κακό! Ἐγὼ σᾶς παραδίδω τὸν χιρσιζ ντομούζ (χυδαία τουρκικὴ φράση)»[\[1\]](#).

Ἀκολούθησαν τρομακτικὲς σκηνὲς δημόσιου βασανισμοῦ καὶ λιντσαρίσματος στὰ σοκάκια τῆς τουρκικῆς συνοικίας τῆς Σμύρνης. Τὸ τέλος ἦρθε ἀπὸ ἕναν τουρκοκρητικὸ στρατιώτη, ὁ ὁποῖος λέγεται ὅτι εἶχε εὐεργετηθεῖ στὸ παρελθὸν ἀπὸ τὸν ἅγιο καὶ μὴ μπορώντας νὰ βλέπει τὶς θηριωδίες τῶν κανιβάλων συμπατριωτῶν του χτύπησε μὲ δύο μαχαιριές (κατ' ἄλλους μὲ δύο σφαῖρες) τὸν μάρτυρα, δίνοντας ἕνα τέλος στὴ φρικτὴ καὶ ἀποτρόπαια κακοποίηση τοῦ ἱεράρχη.

Ἡ δεύτερη μαρτυρία σχετικὰ μὲ τὴν ἀκριβὴ ἡμερομηνία θανάτου τοῦ Χρυσοστόμου φαίνεται ἀκόμα πιὸ ἀξιόπιστη. Προέρχεται ἀπὸ ἕναν Τοῦρκο ταγματάρχη, ὀνόματι Ὅσμαν Φεῖζῆ, ὁ ὁποῖος ἦταν παρὼν καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ πολύωρου μαρτυρίου τοῦ Μητροπολίτη Σμύρνης. Ὁ Τοῦρκος ἀξιωματικὸς εὕρισκόμενος τὸ 1924 στὴν Ἀθήνα ἀφηγήθηκε τὸ μαρτύριο τοῦ Χρυσοστόμου στὸν δημοσιογράφο Σταῦρο Κουκουτσάκη (1891-1968). Ὁ τελευταῖος δημοσίευσε τὴν πολύτιμη αὐτὴ μαρτυρία πέντε χρόνια ἀργότερα (1929) στὴν ἔγκριτη καὶ ἱστορικὴ ἐφημερίδα «Ἀκρόπολις».

Ἐκεῖ ἀναφέρεται πὼς ὁ Χρυσόστομος, συνοδευόμενος ἀπὸ δύο μέλη τῶν ἐλληνικῶν κοινοτικῶν σωμάτων τῆς Σμύρνης, τοὺς Νικόλαο Τσουρουκτσόγλου καὶ Γεώργιο Κλιμάνογλου, ἔφτασε τὴν Κυριακὴ 28 Αὐγούστου καὶ ὥρα 10ῃ πρωινῇ στὸ Διοικητήριο καὶ ὁδηγήθηκε ἀμέσως ἐνώπιον τοῦ Νουρεντὶν πασᾶ[\[2\]](#).

Μετὰ ἀπὸ ἕναν σύντομο διάλογο, ὁ Τοῦρκος διοικητὴς παρέδωσε τὸν Μητροπολίτη στὸν ἐξαγριωμένο ὄχλο καὶ θανατώθηκε ὡς ἀληθὴς μάρτυρας, ἐν μέσῳ ὁδυνηρῶν κακώσεων καὶ στρεβλώσεων.

Στὸ ὑπὸ ἐξέταση ζήτημα, τοῦ προσδιορισμοῦ δηλαδὴ τῆς ἡμέρας τοῦ μαρτυρίου τοῦ Χρυσοστόμου, σημαντικὴ θεωρεῖται καὶ ἡ τρίτη μαρτυρία ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν Θωμᾶ Βοῦλτσο (1877-1970), κλητῆρα τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Σμύρνης καὶ στενοῦ συνεργάτη τοῦ ἁγίου ἥδη ἀπὸ τὴν περίοδο τῆς ἀρχιερατείας του στὴ Δράμα.

Ὁ Βοῦλτσος ἀνέφερε πὼς τὸ Σάββατο 27 Αὐγούστου 1922 καὶ ὥρα ὀκτῶ τὸ ἀπόγευμα ἔφτασε στὴ Μητρόπολη ἓνα αὐτοκίνητο στὸ ὁποῖο ἐπέβαιναν ἓνας ἀστυνομικὸς καὶ δύο στρατιῶτες ὀπλισμένοι μὲ λόγχες. Ζήτησαν καὶ πῆραν τὸν Δεσπότη μαζὶ μὲ τοὺς Δημογέροντες Τσουρουκτσόγλου καὶ Κλιμάνογλου, λέγοντας πὼς τὸν ζητοῦσε ὁ Νομάρχης. Ὁ Θωμᾶς Βοῦλτσος ἀκολούθησε τὸν Μητροπολίτη. Ὡστόσο, ὅταν ἐπιβιβάστηκαν στὸ αὐτοκίνητο ὁ ὑπαστυνόμος, οἱ δύο στρατιῶτες, ὁ Χρυσόστομος καὶ οἱ δύο δημογέροντες, δὲν ὑπῆρχε ἄλλη θέση γιὰ τὸν Βοῦλτσο καὶ ὁ ἅγιος τοῦ ζήτησε νὰ παραμείνει στὴ Μητρόπολη.

Ὁ Θωμᾶς Βοῦλτσος, μετὰ τὴν προτροπὴ τοῦ Χρυσοστόμου νὰ μείνει στὴ Μητρόπολη, σῶθηκε ἀπὸ βέβαιο θάνατο καὶ τὶς ἡμέρες τῆς Μικρασιατικῆς Καταστροφῆς διέφυγε στὴν Ἑλλάδα. Πέθανε σὲ βαθὺ γῆρας τὸ 1970.

Στὶς δέκα τὸ βράδυ ἓνας ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες ποὺ εἶχε ἔρθει δύο ὥρες νωρίτερα γιὰ νὰ παραλάβει τὸν Χρυσόστομο καὶ τοὺς δημογέροντες, ἔφερε μιὰ κάρτα τοῦ Μητροπολίτη γιὰ τὸν ἀδελφό του Εὐγένιο, στὴν ὁποία ἔγραφε:

«Ἀγαπητὲ ἀδελφέ, Μᾶς ἐκράτησαν ἀπόψε ἐμὲ ὡς πρόεδρον τῆς Μικρασιατικῆς Ἀμύνης, τοὺς ἄλλους ὡς μέλη. Μὴν ἀνησυχῆτε».

Ὅταν ὁ Εὐγένιος διάβασε τὴν κάρτα τοῦ Χρυσοστόμου ἄρχισε νὰ κλαῖει, διαισθανόμενος τὸ τραγικὸ τέλος τοῦ ἀγαπημένου ἀδελφοῦ του[3].

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω συνάγεται πὼς ὁ Μητροπολίτης καὶ οἱ δύο δημογέροντες κρατήθηκαν στὸ Διοικητήριον ἢ σὲ κάποιες φυλακὲς τῆς Σμύρνης, γιὰ νὰ ὀδηγηθοῦν τὶς πρῶτες πρωινὲς ὥρες τῆς Κυριακῆς 28 Αὐγούστου 1922 ἐνώπιον τοῦ Νουρεντὶν πασᾶ.

Τὸ σχέδιο ἄλλωστε μετὰ τὴν ἐγκατάσταση τοῦ Νουρεντὶν πασᾶ στὴ Σμύρνη προέβλεπε τὴ συγκέντρωση ἱκανοῦ ἀριθμοῦ κακοποιῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἀναζητήθηκαν στὴ διάρκεια τῆς νύχτας εἴτε στὶς κακόφημες συνοικίες τῆς πόλης εἴτε στὶς φυλακὲς, ἀπ' ὅπου ἀφέθηκαν ἐλεύθεροι πολλοὶ ἐγκληματίες, ἔτοιμοι νὰ ἐκτελέσουν μὲ κάθε σκληρότητα τὰ παραγγέλματα τοῦ νέου Βαλῆ (Διοικητῆ) τῆς Σμύρνης. Ἔτσι, ἡ σύλληψη καὶ κράτηση τοῦ Χρυσοστόμου τὸ βράδυ τῆς 27ης

Αύγουστου συνοδεύτηκε από μιὰ ἐπιχείρηση συγκέντρωσης στὴν πλατεία τοῦ διοικητηρίου ἐνὸς πολυάριθμου καὶ ἐξαγριωμένου πλήθους, τὸ ὁποῖο, καθοδηγημένο καὶ φανατισμένο ἀπὸ τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Νουρεντὶν πασᾶ, περίμενε νὰ τιμωρήσει παραδειγματικὰ τὸν μεγάλο ἐχθρὸ καὶ προδότη τοῦ τουρκικοῦ ἔθνους.

Πράγματι, τὶς πρῶτες πρωινὲς ὥρες τῆς 28ης Αὐγούστου χίλιοι πεντακόσιοι περίπου Τοῦρκοι εἶχαν κατακλύσει τὸ Κονάκι. Μεταξὺ αὐτῶν διακρίνονταν ἄγριες μορφὲς ρακένδυτων χαμάληδων, ἀραμπατζήδων καὶ βαρκάρηδων, οἱ ὁποῖοι, εὐρισκόμενοι ἀποβραδὶς σὲ ἐξαλλή κατάσταση μέθης καὶ φανατισμοῦ, ἀνυπομονοῦσαν νὰ κορέσουν τὰ πιὸ βάρβαρα ἔνστικτά τους στὸ σῶμα τοῦ Μητροπολίτη[4].

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω προκύπτει πῶς ὁ νέος ἱερομάρτυρας τῆς Ἐκκλησίας, Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος, ἐτελειώθη μαρτυρικῶς ἐν Σμύρνη τῇ 28ῃ Αὐγούστου 1922. Καὶ ἐπειδὴ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα ποὺ βρίσκονται χρονικὰ πλησιέστερα στὴν ἀλλαγὴ – διόρθωση τοῦ ἡμερολογίου στὴν Ἑλλάδα (1923-1924) ἀναφέρονται καὶ μὲ τὴ νέα ἡμερομηνία, τὸ μαρτυρικὸ τέλος τοῦ Ἁγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης ἔλαβε χώρα τῇ 10ῃ Σεπτεμβρίου 1922 με τὸ νέο ἡμερολόγιο.

[1] Κώστα Μισαηλίδη, *Ἡ Καταστροφὴ καὶ οἱ τελευταῖες μέρες τῆς Σμύρνης*, Ἀθήνα 21923, σ. 25.

[2] Σταῦρος Κουκουτσάκης, *Ἀκρόπολις*, ἀρ. φύλλ. 298, Κυριακὴ 24 Νοεμβρίου 1929, σ. 1.

[3] Λοβέρδος Σπυρίδων, *Ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος*, Ἀθῆναι 1929, σσ. 212-213.

[4] Ἀθανασίου Μπιλιανοῦ, *Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος – Ἀπὸ τὸν Μακεδονικὸ Ἀγῶνα στὴ Μικρασιατικὴ Καταστροφὴ*, Ἐκδόσεις Ἀρμός, Ἀθήνα 2021, σ. 653.

Διαβάστε ἐπίσης:

Δύο ἅγιοι αλληλογραφούν. Χρυσόστομος Σμύρνης καὶ Πενταπόλεως Νεκτάριος